

УДК 338.432

Л. В. Забуранна,

д. е. н., професор кафедри менеджменту імені проф. Й.С. Завадського,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

С. В. Забуранний,

к. е. н., провідний економіст,

Національний університет фізичного виховання та спорту України

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В АГРАРНІЙ СФЕРІ

L. Ziburanna,

Dr. Habil of Economics Sciences, Professor at Department of Management named after prof. Zavads'kyi,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

S. Ziburanniy,

PhD, lead economist, National University of Physical Education and Sport of Ukraine

THE DEVELOPMENT OF INNOVATIVE PROCESSES IN AGRARIAN SPHERE

У статті розкрито сутність та класифікація інноваційних процесів для розв'язання нагальних завдань економічного дослідження інноваційної діяльності. Визначено, що інноваційний процес — це сукупність комплексних, постійно здійснюваних у просторі та часі, прогресивних, науково-технічних, організаційних і соціально-економічних змін, що ведуть до підвищення ефективності суспільного виробництва та вирішення соціальних проблем (екологія, умови праці). Проведені дослідження і практичний досвід функціонування та розвитку аграрної сфери дають змогу виділити такі основні етапи інноваційного процесу: створення інновацій, їхнє поширення й освоєння товаровиробникам. Встановлено, що з урахуванням умов, які історично склалися в Україні, доцільним з метою формування інноваційної інфраструктури для освоєння інновацій є застосування принципу кооперації аграрних товаровиробників, а саме: створення особливого інституту — інноваційного провайдингового кооперативу, який є сучасним та перспективним інтеграційним формуванням для використання інновацій у виробництві.

The article reveals the nature and classification of innovative processes for solving urgent problems of economic research of innovation activity. Determined that the innovation process — a set of comprehensive, continuously implemented in space and time, progressive, scientific, technical, organizational and socio-economic changes leading to increased efficiency of social production and solving social problems (environment, working conditions). Our studies and practical experience of development and agrarian areas allow you to select the following main stages of the innovation process: creating of innovations, their dissemination and development of commodity producers. It is established that, given the conditions that historically in Ukraine advisable to form innovative infrastructure for the development of innovations is the application of the principle of cooperation of agricultural producers, namely the creation of a special institution — innovation providing cooperative, that is modern and promising integration formation to use innovations in production.

Ключові слова: інновації, інноваційний процес, етапи інноваційного процесу, освоєння інновацій, аграрна сфера, інноваційний провайдинговий кооператив.

Key words: innovation, innovation process, stages of the innovation process, the development of innovation, agrarian sphere, innovative providing cooperative.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сучасні економічні процеси характеризуються розвитком як позитивних, так і негатив-

них тенденцій, зумовлених рядом об'єктивних і суб'єктивних причин. Особливе місце при цьому займає аграрний сектор економіки. Наявні

природні умови і трудові ресурси держави дозволяють створити ефективне, конкурентоспроможне на світовому рівні сільське господарство. Проте є нагальна потреба у розвитку інноваційної діяльності, спрямованої на поповнення і використання виробничого потенціалу. Теоретичне узагальнення шляхів реформування, подолання кризових явищ у розвитку аграрного виробництва та вибір правильних орієнтирів показує, що найбільш оптимальним із можливих напрямів розвитку вітчизняного аграрного сектору є інноваційний. Лише таким шляхом можна швидко й ефективно трансформувати сільськогосподарське виробництво, стимулювати аграрне підприємництво і водночас забезпечити вихід на світовий рівень, що надзвичайно важливо для нашої держави з її величезним потенціалом аграрної країни. Без інноваційних процесів неспроможні відбутися структурні перетворення, динамічне економічне зростання, що і обумовлює актуальність дослідження.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Грунтовні дослідження різних аспектів інноваційних процесів у сільському господарстві здійснені провідними вітчизняними вченими такими, як: В.Г. Андрійчук, А.П. Гайдуцький, О.І. Дацій, А.В. Дейнеко, М.В. Зубець, М.І. Кісіль, М.Ю. Коденська, М.Х. Корецький, М.Ф. Кропивко, М.І. Крупка, М.Й. Малік, Г.М. Підлісецький, М.А. Садиков, А.В. Чупіс, О.М. Шестопаль, О.Г. Шпикуляк, О.В. Шубравська, В.В. Юрчишин та інші. Незважаючи на цінність проведених досліджень, інноваційний процес саме в аграрній сфері є на сьогодні є найменш вивченим, особливо етапи здійснення інноваційних процесів та дифузії інновацій.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Головною метою статті є розкриття сутності та класифікації інноваційних процесів, дослідження особливостей формування й розвитку інноваційного процесу в аграрній сфері для досягнення конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції на світових ринках.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Переважно вітчизняні науковці вважають, що поняття "нововведення" є українським варіантом англійського слова *innovatoin*. Буквальний переклад з англійської означає "введення новацій", або в нашому розумінні цього

слова "впровадження нововведень". У повсякденній практиці, як правило, ототожнюють поняття нововведення, новація, нововведення, інновація, що цілком зрозуміло. Нововведенням може бути впровадження нового порядку, нового методу, винаходу. Нововведення означає констатацію того, що воно використовується. З моменту прийняття до впровадження і розповсюдження нововведення одержує нова якість і стає інновацією. Будь-які винаходи, нововведення, види послуг або нові методи тільки тоді одержують суспільне визнання, коли будуть прийняті до впровадження і розповсюдження (комерціалізації), і вже в новій якості вони виступають як нововведення (інновації) [6].

Узагальнивши теоретичні дослідження, розпочаті українським вченим-економістом світового рівня Михайлом Туган-Барановським, австрійський вчений Йозеф Шумпетер на початку ХХ ст. вперше ввів у науці терміни "інновація" та "інноваційний процес". У праці "Теорія економічного розвитку" (1911 р.) Й. Шумпетер визначає п'ять типів нових комбінацій змін або інновацій [13]:

- виробництво нового продукту чи відомого продукту в новій якості;
- впровадження нового методу виробництва;
- освоєння нового ринку збуту;
- залучення для виробничого процесу нових джерел сировини;
- проведення реорганізації (уведення нових організаційних форм).

Терміни "інновація" та "інноваційний процес" близькі, але не ідентичні, то слід погодитися, що "інноваційний процес пов'язаний зі створенням, освоєнням і поширенням інновацій" [1, 5]. Необхідно погодитися також з думкою вчених Дж. Брайта і Б. Твісса, що це — "єдиний свого роду процес, який поєднує науку, техніку, економіку, підприємництво та управління у єдине ціле" для одержання суттєвих 14 ефектів і ліпшого задоволення суспільних потреб [10]. Ряд вчених визначає інноваційний процес "як систематичний розвиток і практичне відпрацювання нових ідей" [14].

Ми дотримуємося думки, що інноваційний процес пов'язаний із створенням, освоєнням і поширенням інновацій. Творці інновації (новатори) керуються такими критеріями, як життєвий цикл виробу й економічної ефективності. Їхня стратегія спрямована на те, щоб перевершити конкурентів, створивши нововведення, що буде визнано унікальним у певній галузі. Науково-технічні розробки і нововведення ви-

ступають як проміжний результат науково-виробничого циклу і в міру практичного застосування перетворюються в науково-технічні інновації — кінцевий результат [11]. Науково-технічні розробки і винаходи є додатком нового знання з метою його практичного застосування, а науково-технічні інновації (НТІ) — це матеріалізація нових ідей і знань, відкриттів, винаходів і науково-технічних розробок у процесі виробництва з метою їхньої комерційної реалізації для задоволення визначених запитів споживачів. Неодмінними властивостями інновації є науково-технічна новизна і виробнича придатність. Отже, науково-технічні інновації повинні: мати новизну, задовольняти ринковий попит та приносити прибуток виробнику. Поширення нововведень, як і їхнє створення, є складовою частиною інноваційного процесу. Згідно з нашими міркуваннями, інноваційний процес — це сукупність комплексних, постійно здійснюваних у просторі та часі, прогресивних, науково-технічних, організаційних і соціально-економічних змін, що ведуть до підвищення ефективності суспільного виробництва та вирішення соціальних проблем (екологія, умови праці).

В основі вивчення і реалізації інноваційних процесів лежить класифікаційний метод, що став загальноприйнятим. Свідченням цього є те, що "основні терміни, категорії і визначення інновацій, закріплені у прийнятому в Парижі документі "OSLO MANUAL", цілком відповідають теоретичним концепціям, що ґрунтуються на цьому методі" [7]. Досліджуючи класифікацію інноваційних процесів в економічній літературі, доходимо висновку, що в кожному джерелі вона подається по-різному. Отже, нині в Україні немає єдиної прийнятої офіційною статистикою класифікації інноваційних процесів. Однією із найбільш вдалих, на наш погляд, є класифікація інноваційних 15 процесів українських вчених А.М. Власової та Н.В. Краснокутської [3], які типологізують їх за такими ознаками: змістом і сферами застосування, масштабом перебігу, сферами розробки і поширення, ступенем новизни та глибини змін, ступенем впливу на зміни, рівнем розробки та поширення, етапами життєвого циклу нововведень і спрямованістю дій. Наведену класифікацію можна використовувати при розв'язанні різних загальних завдань економічного дослідження інноваційної діяльності.

Розрізняють три логічні форми інноваційного процесу: простий внутрішньо організаційний (натуральний), простий між організаційний (товарний) і розширений [11]. Внутрі-

шньо організаційний інноваційний процес припускає створення і використання нововведення усередині однієї і тієї ж організації, нововведення в цьому випадку не приймає безпосередньо товарної форми. При простому інноваційному процесі нововведення виступає як предмет купівлі-продажу. Така форма інноваційного процесу означає відділення функції творця і виробника нововведення від функції його споживача. Розширений інноваційний процес виявляється в створенні нових виробників нововведення, у порушенні монополії виробника-піонера, що сприяє через взаємну конкуренцію удосконалюванню споживчих властивостей товару, що випускається. В умовах товарного інноваційного процесу діють як мінімум два господарюючих суб'єкти: виробник (творець) і споживач (користувач) нововведення. Якщо нововведення — технологічний процес, його виробник і споживач можуть об'єднуватися в одному суб'єкті, що господарює. Простий інноваційний процес переходить у товарний за дві фази: 1) створення нововведення і його поширення; 2) дифузія нововведення. Перша фаза — це послідовні етапи наукових досліджень, дослідно-конструкторських робіт, організація дослідного виробництва і збуту, організація комерційного виробництва. На першій фазі ще не реалізується корисний ефект нововведення, а тільки створюються передумови такої реалізації. На другій фазі суспільно-корисний ефект перерозподіляється між виробниками нововведення (ВН), а також між виробниками і споживачами.

Початкові етапи інноваційного процесу в сільському господарстві, а саме: фундаментальні та прикладні дослідження здійснюються в Україні переважно системою науково-дослідних установ Національної академії аграрних наук, вищими навчальними закладами аграрного профілю. Щодо результатів роботи, то за даними Аналітичної довідки до звіту про використання коштів Державного бюджету України Національною академією аграрних наук за бюджетною програмою у 2014 році кошти загального фонду використовувалися за наступними напрямками [9]: проведення фундаментальних досліджень — 242286,7 тис. грн.; прикладні наукові та науково-технічні розробки — 145639,7 тис. грн.; підготовка наукових кадрів — 14021,8 тис. грн.; розвиток наукової інфраструктури НААН — 734,4 тис. грн.; підготовка та випуск друкованої продукції — 1490,9 тис. грн.; збереження та розвиток об'єктів, що становлять національне надбання — 170,5 тис. грн.;

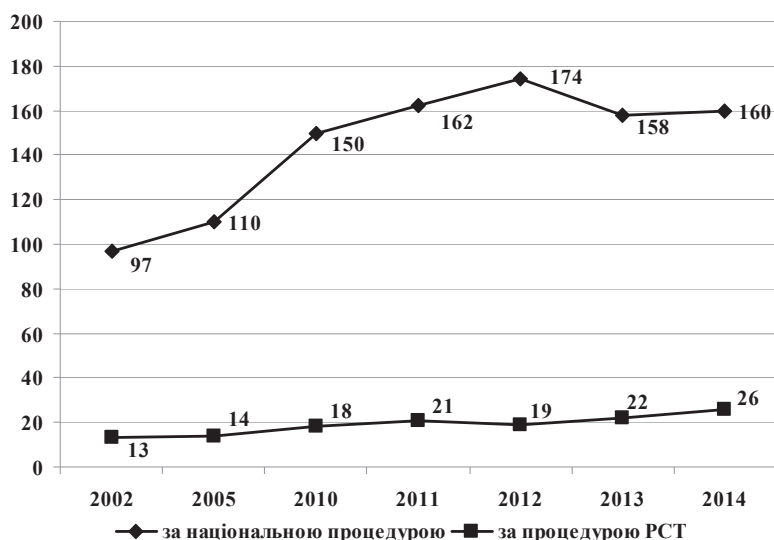

Рис. 1. Динаміка видачі патентів на винаходи у галузі сільського господарства

Джерело: за даними звітів Державної служби інтелектуальної власності України [8].

погашення кредиторської заборгованості, яка виникла станом на 01.01.2014 — 16,4 тис. грн.

У 2014 році в результаті виконання фундаментальних і прикладних наукових досліджень отримано 933 фундаментальних і 940 прикладних розробок у сфері сільськогосподарських наук, створених за рахунок коштів загального фонду державного бюджету.

Науково-дослідними установами Академії створено: 183 сорти і гібриди сільськогосподарських рослин; 67 концепцій та стратегій розвитку; 231 теорія і метод; 3 типи тварин; 22 технології; 117 ліній сільськогосподарських рослин; 79 математичних моделей; 110 баз даних; 121 спосіб.

Установами Академії розроблено: 31 новий вид техніки; 3 нових матеріалів; 5 засобів захисту рослин; 3 сорти і гібриди с.-г. рослин; 285 ліній сільськогосподарських рослин; 5 вакцин, діагностикумів і лікувально-профілактичних препаратів; 81 базу даних; 76 способів; 175 технологій і технологічних прийомів; 276 методичних рекомендацій [9].

Проміжним результатом інноваційного процесу є отримання охоронного документу у державному Департаменті інтелектуальної власності України, що свідчить про готовність наукової розробки до впровадження, тобто перетворення на інновацію. Динаміку видачі патентів на винаходи у галузі сільського господарства наведено на рисунку 1.

Важливою складовою є ефективна передача наукової розробки у виробничий сектор. З цією метою в структурі НААН створено Інститут інноваційного провайдингу. Трансфер інновацій відбувається шляхом створення спільних

підприємств (державні підприємства і дослідні господарства з підприємницькими структурами), укладання ліцензійних угод з виробниками та венчурними компаніями.

Сутність інноваційного розвитку різних галузей і сфер національного господарства не виявляє принципових відмінностей в його трактуванні. Водночас в аграрній сфері, і особливо в її основній галузі — сільському господарстві, характер та основні напрями цього процесу істотно різняться.

Основними особливостями формування й розвитку інноваційного процесу в аграрній сфері можна визначити: множинність видів сільськогосподарської продукції і продуктів її переробки, істотна різниця в технології їх виробництва; значна його диференціація в окремих регіонах країни відповідно до конкретних умов; відчутна залежність технологій виробництва в сільському господарстві від природних і погодних умов; велика різниця в періодах виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції і продуктів її переробки; високий ступінь територіальної роз'єднаності сільськогосподарського виробництва; відокремленість сільськогосподарських товаровиробників (на всіх рівнях) від наукових установ, що створюють науково-технічну продукцію; різний соціальний рівень працівників сільського господарства; багатоаспектність форм і зв'язків сільськогосподарських товаровиробників з інноваційними формуваннями; відсутність чіткого й науково обгрунтованого організаційно-економічного механізму передачі досягнень науки сільськогосподарським товаровиробни-

кам і, як наслідок, — істотне відставання галузі з освоєння інновацій у виробництві. Зокрема О.В. Чайнов у своїх працях наголошував на двох основних шляхах впливу на стихійну еволюцію сільського господарства [12]. Це, по-перше, зміни господарських умов за допомогою інструментів економічної політики держави і, по-друге, — коригування господарського світогляду та економічних принципів сільських господарів — товаровиробників унаслідок цілеспрямованого розвитку їхніх творчих здібностей і раціоналізації професійного мислення на науковій основі. Зазначені положення надзвичайно актуальні за сучасних умов при розгляді сутності та організаційних основ інноваційного процесу в агропромисловому виробництві. Інноваційний процес у сільському господарстві вирізняється різноманіттям організаційних форм, що мають принципові відмінності за характером фінансування й економічною основою функціонування. Істотною специфікою функціонування інноваційних формувань є комплексний підхід, що визначає головну мету функціонування: від розробки техніко-технологічної ідеї до її наукового опрацювання, реалізації (впровадження) та надання інформаційних і консультаційних послуг.

Проведені дослідження і практичний досвід їх функціонування та розвитку дають змогу виділити в аграрній сфері такі основні етапи інноваційного процесу: створення інновацій, їхнє поширення й освоєння товаровиробникам.

Найважливішим і найтривалішим етапом інноваційного процесу є створення інновацій. З самого початку цього етапу відбувається зародження ідеї майбутньої інновації. Практично це знаходить прояв у поглибленому аналізі даної проблеми не тільки в умовах країни, але і за кордоном, передусім у найрозвинутіших країнах. Підетап проведення фундаментальних і прикладних досліджень та створення розробок, незважаючи на те, що він пов'язаний з певним ризиком отримання небажаного наслідку, є надто важливим і відповідальним. Розробка вважається закінченою, якщо повністю виконано план проведення досліджень і одержано конкретний результат. За всіх умов така розробка обов'язково проходить виробничу перевірку. Зокрема, це стосується нових сортів сільськогосподарських культур, які передають на державне сорто випробування, нової техніки, що передається на машиновипробувальні станції. Щодо нових технологій або окремих

технологічних прийомів, то їх оцінюють у спеціальних технологічних центрах або дослідно-виробничих господарствах. Поряд з виробничою перевіркою проводиться не менш важлива робота — оформлення закінчених розробок як об'єктів інтелектуальної власності з видачею патентів і ліцензій. Тут важливо дотримуватись умови, за якої фактичні показники збігаються з трансформацією вказаних досягнень у конкретні інновації. Наукова розробка стає інновацією, якщо вона рекомендована до масового впровадження у виробництво. Але і в цьому разі вона має пройти стадію підготовки до такого освоєння її у виробництві, що сприятиме найповнішому використанню потенційних можливостей інновації. Відповідальність за етап створення її покладається, як правило, на наукову установу. Про ефективність її функціонування говорить кількість та якість інновацій і освоєння їх у виробництві.

На відміну від створення інновацій, етап розповсюдження (дифузії) охоплює різні напрями й конкретні канали проникнення їх в агропромислове виробництво — від підготовки і перепідготовки кадрів керівників, фахівців і працівників масових професій до розвитку інформаційно-пропагандистської й управлінської діяльності в АПК. Однак, за сучасних умов цьому етапові не приділяється належної уваги. Надалі, у міру розвитку та вдосконалення інформаційних технологій, слід створити умови для того, щоб товаровиробники дізнавалися про інновації не тільки з виробничого досвіду передових підприємств, а й безпосередньо від науки ще на стадії створення новацій. Така практика поширена в усіх економічно розвинутих країнах. Більш повна інформація про рекомендовані до освоєння інновації, як і про перспективи створення чергових новацій, над якими вже працюють вчені, значно розширює можливості для вибору та сприяє підвищенню інноваційної активності товаровиробників. Успішний розвиток інноваційних процесів на стадії розповсюдження інновацій значною мірою залежатиме від інформаційного забезпечення галузі. Відповідальність за належне здійснення цього важливого завдання має покладатися на органи управління АПК, регіональні Центри наукового забезпечення та їхні інформаційно-консультаційні служби. Проте не можуть залишатися осторонь цієї справи і наукові організації — творці інновацій. Вони безпосередньо зацікавлені в оперативному інформуванні товаровиробників про те, що для них готують у лабораторіях і дослідних господарствах.

На завершальному етапі інноваційного процесу відбувається освоєння інновацій у виробництві. Успіх тут значною мірою залежатиме від товаровиробників. Для них важливо мати достатньо чіткої організаційно-економічний механізм освоєння інновацій у виробництві. Основне місце у цій відповідальній і по-справжньому новаторській роботі слід відводити договірним відносинам самих товаровиробників як з творцями інновацій, так і з інформаційно-консультаційною службою АПК. До ініціативи товаровиробників, їхнього бажання освоїти у себе певну новацію слід додати ще одну неодмінну умову успіху — придбання самої інновації і наукової продукції, без якої освоєння її неможливе (насіння нових сортів, молодняк нових або поліпшених порід тварин, яйця нових кросів і т.д.).

З урахуванням умов, які історично склалися в Україні, вбачається доцільним прийняття до уваги можливості формування інноваційної інфраструктури для освоєння інновацій на принципах кооперації аграрних товаровиробників. Інтеграція товаровиробників на кооперативних засадах забезпечить концентрацію необхідних ресурсів та розподіл ризиків інноваційної діяльності. Це дозволить забезпечити досягнення конкурентних переваг через інновації, які фінансуються за рахунок внесків членів кооперативу. Основним елементом інноваційної інфраструктури в аграрному секторі має стати інноваційний провайдинговий кооператив. Метою його діяльності має стати надання провайдингових послуг своїм членам щодо організації розробки інноваційних продукції та технологій, капіталізації та комерціалізації новацій та реалізації інноваційних проектів. Членами кооперативу можуть бути сільськогосподарські товаровиробники, підприємства харчової та переробної промисловості, навчальні заклади певного регіону. Принципи діяльності такого кооперативу мають співпадати із науково обгрунтованими принципами кооперації, до яких віднесено: добровільне і відкрите членство (кооператив є добровільною організацією, відкритою для всіх сільськогосподарських товаровиробників та інших організацій, які бажають користуватися його послугами); членський демократичний контроль (кооператив організовується на демократичних засадах); економічна участь членів (економічний результат розподіляється між членами відповідно до їх участі в діяльності кооперативу); незалежність і са-

мостійність (кооператив є самостійною організацією, яка контролюється його членами); освіта, навчання та інформація (кооператив забезпечує освіту своїм членам та інформує громадськість про природу і переваги кооперативу); кооперація серед кооперативів (кооператив зміцнює кооперативний рух, підпримуючи зв'язки з місцевими, регіональними та міжнародними структурами); піклування про суспільство (кооператив працює на розвиток громад, що їх оточують) [4, с. 57—58]. Інноваційний провайдинговий кооператив слід розглядати організаційно-правову форму взаємовідносин товаровиробників аграрного сектора з провідними навчальними закладами, науково-дослідними інститутами, консалтинговими фірмами, лабораторіями, переробними і харчовими підприємствами на кооперативних засадах з метою спільної реалізації інноваційних проектів. Вищезазначений кооператив є своєрідним посередником між виробниками інновацій та їх безпосередніми споживачами. Фінансовий результат розподіляється між членами кооперативу, які є замовниками інноваційної продукції, що значно здешевлює просування інновацій.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

У процесі дослідження проведено теоретичний аналіз сутності, а також представлено наукове обгрунтування власного визначення сутності інноваційного процесу. Узагальнюючи існуючі та власні наукові дослідження ми встановили, що інноваційні процеси в аграрній сфері мають свої особливості та форми прояву. Встановлено, що Україна має значний науковий потенціал, який може стати базою розвитку сільського господарства країни на інноваційній основі. Тому першочерговим завданням має стати перегляд розподілу бюджетних коштів та забезпечення науковців матеріально-технічною базою, що відповідає світовим стандартам, забезпечити гідний рівень оплати праці працівників науки. Це питання міжнародного престижу України та конкурентоздатності вітчизняної сільськогосподарської продукції. Проведені дослідження дали змогу виділити в аграрній сфері основні етапи інноваційного процесу (створення інновацій, їхнє поширення й освоєння товаровиробникам) та визначити особливості їх здійснення, а також запропонувати для освоєння інновацій особливий

інститут — інноваційний провайдинговий кооператив, який є сучасним та перспективним інтеграційним формуванням для освоєння інновацій у виробництві.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі можуть полягати в поглибленні обґрунтування основних засад управління інноваційними процесами у вітчизняній аграрній сфері з метою їх ефективного освоєння та набуття Україною статусу конкурентоспроможної держави на світовому ринку.

Література:

1. Арсеєнко А. Инновационный процесс и инвестирование нововведений (экономические, социологические и социально-психологические аспекты) [Текст] / А. Арсеєнко // Віче. — 1995. — №7. — С. 76 — 94.
2. Васюренко О.В. Шляхи розвитку кредитного забезпечення інноваційної діяльності / О.В. Васюренко, І.В. Пасічник // Економіка України. — 2000. — № 2. — С. 23—28.
3. Власова А.М. Инновационный менеджмент: [учебн. пособие] / А.М. Власова, Н.В. Краснокутская. — К.: КНЕУ. — 1997. — 92 с.
4. Зіновчук В.В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу / В.В. Зіновчук. — Друге видання, доповнене і переробне. — К.: Логос, 2001. — 380 с.
5. Ильенкова С.Д. Инновационный менеджмент [Текст]: учебно-методический комплекс / С.Д. Ильенкова, В.И. Кузнецов, С.Ю. Ягудин. — М.: Изд. центр ЕАОИ. — 2009 — 192 с.
6. Лапко О. Інноваційна діяльність в системі державного регулювання: [монографія] / О. Лапко. — К.: ІЕПНАНУ, 1999. — 254 с.
7. Макаренко І.П. Інновація: порятунок чи "кризова пастка"? / І.П. Макаренко // Вісн. НАН України. — 1997. — № 7—8. — С. 28—42.
8. Офіційний сайт Державної служби інтелектуальної власності України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://sips.gov.ua> — 2015.
9. Офіційний сайт Національної академії аграрних наук України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://naas.gov.ua>. — 2015.
10. Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями: пер. с англ. / Б. Твисс. — М.: Экономика, 1989. — 271 с.
11. Федулова Л.І. Інноваційна економіка: підручник / Л.І. Федулова. — К.: Либідь, 2006. — 477 с.
12. Чайнов А.В. Крестьянское хозяйство: Избранные труды / А.В. Чайнов. — М.: Экономика, 1989. — 492 с.

13. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, кредита, процента и цикла конъюнктуры): Пер. с нем. / Й. Шумпетер. — М.: Прогресс, 1982. — 453 с.

14. Kreitner R. Management. — Boston Houghton Mifflin Company. — 1989. — P. 118— 120.

References:

1. Arseenko, A.H. (1995), "The innovation process and innovation investment (economic, sociological and socio-psychological aspects)", *Viche*, vol. 7, pp. 76—94.
2. Vasiurenko, O.V. and Pasichnyk, I.V. (2000), "Pathways of credit support innovation", *Ekonomika Ukrainy*, vol.2, pp. 23—28.
3. Vlasova, A.M. and Krasnokutskaja, N.V. (1997), *Innovacionnyj menedzhment [Innovation management]*, KNEU, Kyiv, Ukraine.
4. Zinovchuk, V.V. (2001), *Orhanizatsijni osnovy sil's'kohospodars'koho kooperatyvu [Organizational bases of agricultural cooperative]*, 2nd ed, Lohos, Kyiv, Ukraine.
5. Il'enkova, S.D., Kuznecov, V.I. and Jagudin, S.Ju. (2009), *Innovacionnyj menedzhment [Innovation management]*, Izd. centr EAOI, Moscow, Russia Federation.
6. Lapko, O.O. (1999), *Innovatsijna diial'nist' v systemi derzhavnoho rehuliuвання [Innovative activity in the system of state regulation]*, IEPNANU, Kyiv, Ukraine.
7. Makarenko, I.P. (1997), "Innovation: saving or "crisis trap"?", *Visnyk NAN Ukrainy*, vol. 7—8, pp. 28—42.
8. State Intellectual Property of Ukraine, available at: <http://sips.gov.ua> (Accessed 5 September 2015).
9. National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, available at: <http://naas.gov.ua> (Accessed 5 September 2015).
10. Tvis, B. (1989), *Upravlenie nauchno-tehnicheskimi novovvedenijami [Management of scientific and technical innovations]*, Jekonomika, Moscow, Russia Federation.
11. Fedulova, L.I. (2006), *Innovatsijna ekonomika [Innovative economy]*, Lybid', Kyiv, Ukraine.
12. Chajanov, A.V. (1989), *Krest'janskoe hozjajstvo [Farm]*, Jekonomika, Moscow, Russia Federation.
13. Shumpeter, J. (1982), *Teoriya jekonomicheskogo razvitija [Theory of Economic Development]*, Progress, Moscow, Russia Federation.
14. Kreitner, R. (1989), *Management*, Boston Houghton Mifflin Company, USA.

Стаття надійшла до редакції 16.09.2015 р.